

BAKI DÖVLƏT UNIVERSİTETİ
İLAHİYYAT FAKÜLTƏSİNİN

**ELMİ
MƏCMUƏSİ**

№ 10 SENTYABR (EYLÜL) 2008

İBN MACE'NİN “MEVZU” SANILAN BAZI İLLETLİ RİVAYETLERİ ÜZERİNE

i.e.n. Namiq Abuzərov

İbn Mâce'nin zevâidi içerisinde yer alan bazı rivâyetler, İbnü'l-Cevzî tarafından uydurma sayılmasına rağmen onların illetli olduğu anlaşılmaktadır. Genellikle râvî hatası sebebiyle meydana gelen bu gibi illetli metinler, sahîh versiyonlarının yardımıyla tashîh edilebilmektedir. Fakat herhangi bir hadisi belli bir sebeple yanlış anlayan râvî veya râvîler kendilerinden sonraki tabakalara anladıkları şekliyle aktardıkları için bu rivâyetler yanlış versiyonlarıyla yaygınlaşmakta ve kaynaklarda bu şekliyle yer almaktadır. *Sünen-i İbn Mâce*'deki râvî hatası sebebiyle meydana gelen illetler ya metinde yer alan herhangi bir ifadenin veya bütün hadis metinin yanlış anlaşılmasından kaynaklanmaktadır.

Hadiste Yer Alan Herhangi Bir İfadenin Yanlış Anlaşılması

İbnü'l-Cevzî'nin “mevzu” saydığı illetli rivâyetlerden birisi *Sünen-i İbn Mâce*'nin “Cenâze” bölümünde yer almaktadır. Ebû Hüreyre'den nakledilen bu rivâyete göre Hz. Peygamber: “*Hasta iken ölen bir kimse şehid olarak ölmüş olur. Kabir fitnesinden korunur, sabah akşam Cennet'ten rızıklandırılır.*”¹ buyurmaktadır. İbnü'l-Cevzî bu rivâyeti dört farklı tarikle *el-Mevzû 'ât*'ında kaydederek şu açıklamayı yapmaktadır: “Bütün tariklerin ortak noktası İbrâhîm b. Muhammed'dir. O sika olmadığı için kendisinden tedlîs yoluyla hadis aktarmışlardır.² Mâlik b. Enes, Yahyâ b. Maîn ve Yahyâ b. Saîd onun hakkında “yalancı” demişlerdir.³ Ahmed b. Hanbel, âlimlerin onun hadisini terk ettiğini, Dârekutnî ise “metrûk” olduğunu belirtmiştir.”⁴

Zevâidi içerisinde yer alan ve illetli sayılan bu rivâyet iki önemli hususu ihtiva etmektedir. 1. Metinde yer alan hangi ifade veya cümlede râvî hata-

¹ İbn Mâce, “Cenâze” 62.

² İbnü'l-Cevzî, İbrâhîm b. Ebû Yahyâ'dan tedlîs yoluyla hadis nakleden râvî'nin İbn Cüreyc olduğunu kaydetmekte, zikrettiği dört tarikin hepsinden onun ismini farklı şekillerde belirttiğine işaret etmektedir. (İbnü'l-Cevzî, *el-Mevzû 'ât*, III, 513).

³ İbn Adî, *el-Kâmil*, I, 250.

⁴ İbnü'l-Cevzî, *a.g.e.*, III, 513.

sının bulunduğu hususu. 2. Senedde yer alan râvîlerin hangisinin bu hatayı yaptığı hususu. Birinci husus üzerinde âlimler arasında görüş birliği mevcutken, ikinci husus ihtilaf arz etmektedir. Şöyle ki, hadisin metninde yer alan "*Hasta iken ölen bir kimse*" ifadesinin "*Düşmânâ karşı nöbet beklerken ölen kimse*" şeklinde⁵ olması gerektiğini Ahmed b. Hanbel,⁶ Ebû Hâtim, Ebû Zür'a⁷ ve Askerî (ö. 382/992)⁸ gibi âlimler ifade etmektedirler.⁹

Hadisin metninde yer alan söz konusu ifadenin hangi râvî tarafından değiştirildiği konusu ise ihtilaf arz etmektedir. Değînildiği üzere bu hadisi *el-Mevzû 'ât'*ında zikreden İbnü'l-Cevzî'ye göre rivâyeti yanlış şekliyle İbrâhîm b. Muhammed aktarmıştır. İbnü'l-Cevzî'nin bu görüşünü kabul eden zevâid müellifi Bûsîrî de aynı cerh lafızlarını tercih ederek İbrâhîm b. Muhammed'i hadisin zafiyetinin müsebbibi olarak göstermektedir.¹⁰

İlk dönem bazı hadis âlimlerinin İbrâhîm b. Muhammed'i cerh etmelerinin en önemli sebeplerinden birisi onun Cehmî, Kaderî ve Mu'tezilî düşünceyi benimsemesidir.¹¹ Nitekim Ahmed b. Hanbel, İbrâhîm b. Muhammed hakkında: "O, Kaderî ve Cehmî'dir. Her türlü bela onda mevcuttur." derken,¹² Yahyâ b. Maîn ise onu : "O, yalancıdır ve Râfîzî'dir."ve "Rivâyet ettiği bütün konularda yalancıdır"¹³ şeklinde cerh etmektedir.

⁵ Hadisin metninde yer alan mezkûr iki ifadenin yanlış şekilde aktarılması, onların yazılış itibarıyla birbirine benzerliğinden kaynaklanmaktadır. "*Düşmana karşı nöbet beklerken ölen kimse*" "*من مات مرابطاً*" şeklinde okunurken, "*Hasta iken ölen bir kimse*" ifadesi "*من مات مريضاً*" şeklinde okunmaktadır.

⁶ İbnü'l-Cevzî, *a.g.e.*, III, 513.

⁷ İbn Ebû Hâtim, *İlelü'l-hadîs*, I, 358.

⁸ Askerî, *Tashîfâtü'l-muhaddisîn*, I, 134.

⁹ Tirmizî ve Dârimî *Sünen*'lerinde "*Düşmana karşı nöbet beklerken ölen kimsenin fazileti*" isimli bâb başlığı açarak mezkûr âlimlerin görüşlerini teyit etmektedirler. (Tirmizî, "Fadâilu Cihâd" 2; Dârimî, *es-Sünen*, II, 278).

¹⁰ Bûsîrî, *Zevâidu Süneni İbn Mâce*, 237-38.

¹¹ İbrâhîm b. Muhammed ile ilgili bazı tabakât eserlerinde yer alan bilgilerden, onun, âlimler tarafından Mutezilî veya Kaderî olması hasebiyle terk edildiği açıkça anlaşılmaktadır. (Bk. İbn Hacer, *Tehzîb*, I, 103).

¹² Ukaylî, *ed-Du'afâ*, I, 62; İbn Adî, *el-Kâmil.*, I, 220.

¹³ Yahyâ b. Maîn, İbrâhîm b. Muhammed'in şu üç özelliğe sahip olduğunu söylemektedir: "Yalancı, Kaderî ve Râfîzî". Mezkûr üç özellikten Kaderî ve Râfîzî birer cerh lafzı gibi kullanılmaktadır. (İbn Adî, *a.g.e.*, I, 220-21).

Şaffî'nin de aralarında bulunduğu bazı âlimler ise İbrâhîm b. Muhammed'in sika olduğunu belirtmişlerdir.¹⁴ Ayrıca İbnü'l-İsfahânî (ö.220/835) onu sika saymakta,¹⁵ İbn Adî ise hadislerinin yazılabilir nitelikte olduğunu vurgulamaktadır.¹⁶

İbn Adî, İbn Mâce'nin zevâid'i arasında yer alan ve İbnü'l-Cevzî'nin mevzu olarak değerlendirdiği mezkûr hadisin sekiz farklı tarihini zikretmektedir. Bu tarihlerin hepsini İbrâhîm b. Muhammed'den (ö.184/800) İbn Cüreyc (ö.150/767) nakletmektedir. İbn Cüreyc, sekiz tarikin, üçünü İbrâhîm b. Muhammed b. Ebû 'Atâ', ikisini İbrâhîm b. Muhammed, birisini İbrâhîm b. Ebû Yahyâ, birisini İbrâhîm b. Muhammed b. Ebû Âsım ve birisini de İbrâhîm b. Ebû Âsım olmak üzere aynı şahsı dört farklı isimle aktarmaktadır.¹⁷ Sika sayılmakla beraber tedlis yapmakla meşhur olan İbn Cüreyc¹⁸ mezkûr dört ismin yanı sıra İbrâhîm b. Muhammed'i, Ebû Zi'b olarak da zikretmektedir.¹⁹ İbn Cüreyc'in İbrâhîm b. Muhammed'i tedlis yoluyla farklı isimlerle aktarmasının sebebi, onun kendisinden yaşça küçük olmasının yanı sıra Askerî'nin (ö.382/992) verdiği bilgiye göre aynı zamanda Mûtezilî oluşudur.²⁰

Konuyla ilgili farklı ve önemli bir bilgi İbrâhîm b. Muhammed'in kendisinden nakledilmektedir. Şöyle ki, o (mezkûr hadiste yer alan ifadeleri kastederek): “Ben, İbn Cüreyc'e “*Düşmânâ karşı nöbet beklerken ölen kimse*” diye rivâyet ettim o ise “*Hasta iken ölen bir kimse*” şeklinde aktardı.” demektedir.²¹ İbrâhîm b. Muhammed'in nakletmiş olduğu bu bilgiyi Abdurrezzâk'ın *Musannef*'indeki bir hadis teyit etmektedir. Abdurrezzâk b. Hemmâm'ın bizzat İbrâhîm b. Muhammed'den rivâyet ettiği ve isnâdında İbn Cüreyc'in yer almadığı bu hadiste, tartışmalı ifade “*Düşmânâ karşı nöbet beklerken ölen kimse*” şeklindedir.²² Yâni Abdurrezzâk'ın *Musannef*'indeki bu hadis İbrâhîm b. Muhammed'in mezkûr iddiasını desteklemekte-

¹⁴ İbn Adî, *a.g.e.*, I, 221; İbn Hacer, *Tehzib*, I, 104.

¹⁵ İbn Adî, *a.g.e.*, I, 222; İbn Hacer, *a.g.e.*, I, 104.

¹⁶ İbn Adî, *a.g.e.*, I, 227.

¹⁷ İbn Adî, *el-Kâmil*, I, 222-23.

¹⁸ İbn Hacer, *Ta'rifü ehli't-takdis*, s. 141-42.

¹⁹ İbn Adî, *a.g.e.*, III, 987.

²⁰ Askerî, *Tashîfâtü'l-muhaddisîn*, I, 136.

²¹ Askerî, *Tashîfâtü'l-muhaddisîn*, I, 136; Hatîb el-Bağdâdî, *el-Kifâye*, s. 524; *Muvazzihu evhâmi'l-cem ve't-tefrîk*, I, 367; Mizzî, *Tehzib*, XVIII, 350.

²² Abdurrezzâk b. Hemmâm, *el-Musannef*, V, 283.

dir. Fakat İbnü'l-Cevzî, onun bu iddiasını dikkate almayarak İbn Cüreyc'in daha güvenilir birisi olduğunu kaydetmekte ve hadisin İbrâhîm b. Muhammed tarafından uydurulduğunu îma etmektedir.²³

Sonuç olarak hadiste yer alan ifadelerin birbirine yazılış ve okunuş itibarıyla benzemesi, onların İbn Cüreyc tarafından yanlış aktarılmasına sebep olmuştur. İbrâhîm b. Muhammed bu ifadeyi yanlış aktaran râvînin İbn Cüreyc olduğunu ileri sürmektedir. Bu iddianın İbnü'l-Cevzî tarafından reddedilmesine rağmen onu Abdurrezzâk'ın *Musannef* indeki bir hadis teyit etmektedir.

Hadis Metninin Yanlış Anlaşılması

İbnü'l-Cevzî'nin "mevzu" olarak değerlendirdiği fakat râvî'nin yanlış anlaması sonucu oluşan farklı bir rivâyet *Sünen-i İbn Mâce*'nin "İkâmetü's-salât" bölümünde yer almaktadır. Gece ibâdetinin faziletiyle ilgili bâbda yer alan bu hadise göre Hz. Peygamber: "*Kim gece çok namaz kılarsa gündüz onun yüzü güzel (nurlu) olur*" buyurmaktadır.²⁴ Bu rivâyetin yukarıdakinden farklı tarafî râvînin mezkûr ifadeleri hadis olarak anlamasıdır.

Zikri geçen rivâyeti *el-Mevzû 'ât*'nda kaydeden İbnü'l-Cevzî onun sekiz tarikini zikrederek Hz. Peygamber'den böyle bir rivâyetin nakledilmediğini belirtmektedir.²⁵ İbnü'l-Cevzî'nin zikrettiği sekiz tarikten altısının en önemli özelliği ilk dört râvî'sinin *Sünen-i İbn Mâce*'deki mezkûr hadisi nakleden şu şahıslar olmasıdır: Şerîk b. Abdullah→A'meş→Ebû Sufyân→Câbir b. Abdullah.

Hadisin *Sünen-i İbn Mâce*'deki versiyonunda ise mezkûr rivâyeti Şerîk b. Abdullah'tan Sâbit b. Mûsâ nakletmektedir.²⁶ Bazı âlimlerin verdikleri bilgiye Sâbit b. Mûsâ, Şerîk b. Abdullah'ın yanına girdiğinde Şerîk imlâ meclisinde bir hadisin senedini zikretmekteymiş.²⁷ O, metni zikretmeden önce Sâbit b. Mûsâ'nın yüzüne bakmış ve yüzünün teheccüd namazı nedeniyle nurlu olduğunu belirtmek üzere "*Kim gece çok namaz kılarsa gündüz onun yüzü güzel (nurlu) olur*" demiştir. Sâbit ise bunu hadisin metni zannederek

²³ İbnü'l-Cevzî, *el-Mevzû 'ât*, III, 514.

²⁴ İbn Mâce, "İkâmetü's-salât" 174.

²⁵ İbnü'l-Cevzî, *el-Mevzû 'ât*, II, 410-15.

²⁶ İbnü'l-Cevzî'nin zikrettiği altı tarikin ikisini de Şerîk b. Abdullah'tan Sâbit b. Mûsâ aktarmaktadır. (İbnü'l-Cevzî, *a.g.e.*, II, 411-12).

²⁷ Şerîk b. Abdullah bu senedi zikretmiş: Şerîk b. Abdullah→A'meş→Ebû Sufyân→Câbir b. Abdullah→Hz. Peygamber.

rivâyet etmiştir.²⁸ İbn Adî bu bilgiyi naklettikten sonra bir grup zayıf râvî'nin mezkûr rivâyeti Sâbit b. Mûsâ'dan çaldıklarını haber vermektedir.²⁹

Kudâ'î (ö.454-1062), İbn Adî ve başka âlimler tarafından rivâyet edilen bu haberin gerçeği yansıtmadığını belirtme sadedinde, mezkûr hadisin aralarında Sâbit b. Mûsâ'nın ve Şerîk b. Abdullah'ın yer almadığı birçok tarikile³⁰ ve birçok sika râvî'den³¹ rivâyet edildiğini ifade etmektedir.³² Fakat Sehâvî (ö.902/1497) *Fethu'l-Muğîs*'te bazılarının bu hadisi (Sâbit b. Mûsa'dan) çalarak A'meş'ten, bazıları ise Sufyân es-Sevrî'den veya İbn Cüreyc'den naklettiklerini, hatta bazılarının isnadı Enes b. Mâlik'e kadar ulaştırdıkların kaydetmektedir.³³ Sehâvî daha sonra Kudâ'î'nin *Müsnedü's-Şihâb*'ında ve İbnü'l-Cevzî'nin *el-Mevzû'ât*'ında yer alan mezkûr hadisin farklı tariklerinin, söz konusu (uydurulmuş) isnadların sadece bir kısmını oluşturduğunu ve bu rivâyetin mâna itibariyle Hasan el-Basrî'ye³⁴ ait olduğunu belirtmektedir.³⁵

Münâvî'nin verdiği bilgiye göre Suyûtî *A'zabu'l-menâhil* isimli eserinde hadis âlimlerinin, bu hadise "mevzu" hükmünü verdiklerini ve onun uydur-

²⁸ İbn Adî, *el-Kâmil*, II, 526; İbn Hibbân, *el-Mecrûhîn*, I, 207; Alevî, *el-Fevâidü'l-münetekâ*, s. 111-112; Zehebî, *Mizân*, II, 89; İbn Hacer, *Lisânu'l-Mizân*, V 258.

²⁹ İbn Hibbân, İbn Adî'nin bahsettiği zayıf râvî grubunun bu hadisi Sâbit b. Mûsâ'dan çaldıktan sonrâ Şerîk b. Abdullah'tan naklettiklerini kaydetmektedir. (İbn Hibbân, *a.g.e.*, I, 207).

³⁰ *Müsnedü's-Şihâb*'nı tahkik eden İbnü's-Siddîk Gumârî, Kudâ'î'nin zikrettiği rivâyetlerin Ebû Abdurrahmân es-Sülemî tarafından nakledildiğini belirtmektedir. Birçok ricâl âliminin verdiği bilgiye göre Ebû Abdurrahmân es-Sülemî sûfî hayat ile ilgili hadis uydurmuş bir kimsedir. Dolayısıyla *Müsnedü's-Şihâb*'daki mezkûr hadisin farklı versiyonları sahîh bir tarikile aktarılmamaktadır. (İbnü'l-Cevzî, *ed-Du'afâ*, III, 52; Zehebî, *el-Muğnî*, II, 571; İbnü'l-Acemî, *Keşfu'l-hasîs*, s. 364; el-Gumârî, *Fethu'l-vehhâb*, I, 350).

³¹ *Müsnedü's-Şihâb*'da bu hadisin bütün tarikleri yalnız Câbir b. Abdullah'tan aktarılırken İbnü'l-Cevzî, Enes b. Mâlik'tan de aktarılan isnâdı da zikretmektedir. (Kudâ'î, *Müsnedü's-Şihâb*, I, 252-58; İbnü'l-Cevzî, *a.g.e.*, II, 413).

³² Kudâ'î, *Müsnedü's-Şihâb*, I, 255.

³³ Sehâvî, *Fethu'l-Muğîs*, I, 267.

³⁴ Hasan el-Basrî'ye: "Niçin teheccüd namazı kılanların yüzleri parlıyor?" diye sorulmuş. Hasan el-Basrî'da: "Rahmân ile baş başa kalıyorlar. O da onlara kendi nûrundan giydiriyor" şeklinde cevap vermiştir. (İbn Ebû'd-Dünyâ, *Kitâbu't-teheccüd*, s. 341-42).

³⁵ Sehâvî, *a.g.e.*, I, 267.

ma olduğu hususunda ittifak ettiklerini kaydetmektedir.³⁶ Münâvî, Suyûtî'nin bu görüşünü, hadis âlimlerinin mezkûr hadisi "kasıt olmaksızın uydurulmuş rivâyetler" başlığı altında örnek olarak verdiklerine işaret ederek desteklemektedir. Nitekim İbnü's-Salâh, *Ulûmu'l-hadîs*'te³⁷, Zerkeşî, *en-Nüket*'de,³⁸ İbnü'l-Mülakkin, *el-Mukni*'de,³⁹ İrâkî, *Elfîye*⁴⁰ ve *et-Takyîd ve'l-îzâh*'da,⁴¹ Suyûtî, *Tedribu'r-râvî*'de,⁴² Emir es-San'ânî, *Tavzihu'l-efkâr*'da⁴³ mezkûr hadisi herhangi bir kasıt olmaksızın uydurulmuş rivâyetlere örnek olarak zikretmektedirler.

Sonuç olarak İbn Mâce'nin *Sünen*'inde yer alan uydurma rivâyetlerin büyük çoğunluğu İbnü'l-Cevzî tarafından değerlendirilmiştir. Daha önce değinildiği gibi İbnü'l-Cevzî genellikle başka karinelere değil, rivâyetin isnâdına dayalı bir değerlendirme yapmaktadır. Yânî rivâyetlerin tariklerinde yer alan herhangi bir râvînin uydurma ihtimaline dayanarak tarikteki en zayıf râvî'yi hedef almaktadır. İbnü'l-Cevzî'nin bu varsayımı doğru olmakla beraber bazı problemleri beraberinde getirmektedir. Zira onun, herhangi bir rivâyeti uydurmakla ithâm ettiği râvî, aynı rivâyetin başka bir tarikinde yer almamakta veya aynı râvîyi başka münekkitler tevsik etmektedirler.

Başta Suyûtî olmak üzere bazı âlimler, İbnü'l-Cevzî'nin uydurma olarak değerlendirdiği rivâyetlerin zayıf veya hasen olduğunu savunmaktadırlar. Nitekim Suyûtî'ye göre İbnü'l-Cevzî'nin *el-Mevzû'ât*'ında mevzu sayılması gereken 300 hadis mevcuttur. Bunlardan biri *Sahîh-i Müslim*'de, biri *Sahîh-i Buhârî*'de, otuz sekizi Ahmed b.Hanbel'in *Müsned*'inde, otuzu Tirmîzî'nin *Sünen*'inde, dokuzu Ebû Dâvûd'un *Sünen*'inde, onu Nesâî'nin *Sünen*'inde ve otuzu İbn Mâce'nin *Sünen*'inde yer almaktadır.⁴⁴

Suyûtî de İbnü'l-Cevzî gibi isnâda dayalı bir değerlendirme yaptığı için bazen metni dikkate almadan çoğu âlimin "mevzu" dediği herhangi bir rivâyetin uydurma olmadığını iddia edebilmektedir. Ayrıca İbnü'l-Cevzî'nin

³⁶ Münâvî, *Feyzü'-kadîr*, VI, 213.

³⁷ İbnü's-Salâh, *Ulûmu'l-hadîs*, s. 100.

³⁸ Zerkeşî, *en-Nüket*, II, 290-92.

³⁹ İbnü'l-Mülakkin, *el-Mukni*, I, 240.

⁴⁰ İrâkî, *Elfîye*, s. 128.

⁴¹ İrâkî, *et-Takyîd ve'l-îzâh*, s. 132-33.

⁴² Suyûtî, *Tedribu'r-râvî*, s. 188.

⁴³ San'ânî, *Tavzihu'l-efkâr*, II, 88-89.

⁴⁴ Suyûtî, *et-Ta'akkubât*, s. 60.

mevzu dediği halde Suyûfî ve İbn Arrâk gibi hadis âlimlerin aynı hadisin mevzu olmadığını ispat etme sadedinde isnâda dayalı deliller ileri sürmelerine rağmen söz konusu delillerin zayıf olması ve çelişki arz etmesi sebebiyle bazı rivâyetler mevzu olma konumunu korumaktadırlar.

Diğer taraftan zevâid içerisinde yer alan ve İbnü'l-Cevzî'nin hakkında "mevzu" dediği bazı rivâyetlerin sahih versiyonu hadis kaynaklarında değil, tabakât eserlerinde yer almaktadır.

İbn Mâce'nin bazı zevâid rivâyetlerine İbnü'l-Cevzî mevzu dediği halde İbn Hacer, Suyûfî ve çağdaş hadis âlimlerinden Ebû Gudde isnad açısında değerlendirerek mevzu olmadığını belirtmelerine rağmen tarihi olaylar mezkûr rivâyetlerin uydurma olduğuna delalet etmektedir. Diğer taraftan İbn Mâce'nin ittifakla mevzu sayılan birçok rivâyeti ile ilgili sayısı az dahi olsa birkaç hadis âlimi farklı delillerle aynı rivâyetlerin mevzu olmadığını ispata çalışmışlardır. Bûsîrî ve Sindî bu âlimlerin başında gelmektedir. Sindî Kazvîn ile ilgili rivâyet hâric genellikle İbn Mâce'nin zevâidi içerisinde yer alan bütün uydurma rivâyetleri bir şekilde yorumlamaya çalışmaktadır.

Araştırıldığı kadarıyla hadis âlimlerinin uydurma olduğu hususunda üzerinde ittifak ettiği yegane rivâyet Kazvîn ile ilgilidir. Bu rivâyetin uydurma olduğu bütün yönleriyle anlaşıldığı halde İbn Mâce'nin herhangi bir değerlendirme yapmaksızın onu *Sünen*'inde zikretmesi, bazı hadis âlimleri tarafından fırka taassupçuluğuna yorumlanmıştır. Zehebî de bu rivâyetin, *Sünen-i İbn Mâce*'nin değerini düşürdüğünü kaydetmektedir.

İbn Mâce genel olarak *Sünen*'inde yer alan birkaç râvî ile ilgili bazı değerlendirmeler yapmasına rağmen mevzu rivâyetlere ilişkin herhangi bir yorum yapmamaktadır. Fakat mevzu rivâyetlerin *Sünen* içerisindeki dağılımları göz önünde bulundurularak bunların zikrediliş maksatları hakkında bazı ipuçları elde edilebilir. Şöyle ki, zevâid rivâyetlere has olan, bâbın birinci veya ikinci hadislerini takviye niteliği taşıması özelliği uydurma haberler için de geçerlidir. Başka bir ifade ile uydurma rivâyetlerin geneli takviye ve konunun ayrıntılarını göstermek amacıyla zikredilmektedir. Yâni bu rivâyetler kaydedilmese dâhi ilgili bâbla aktarılmak istenilen mâna anlaşılmaktadır. Örneğin Hz. Alî ve Hz. Abbâs'ın faziletiyle ilgili yeteri kadar rivâyet zikredildiği halde aynı bâbda hadis âlimlerinin çoğunun uydurma olduğunu belirttiği iki farklı rivâyet de mezkûr zâtların faziletini ifade etmektedir.

İbn Mâce'nin zevâid içerisinde yer alan bütün rivâyetleri takviye niteliğini taşımamaktadır. İbn Mâce bazılarına yalnız bir bâb tahsîs ederek onunla önemli addettiği bir konuyu nakletmektedir. Örneğin Fâlûzec isimli tatlı türünü tanıtmak için bununla ilgili elde ettiği yalnız bir rivâyeti kaydetmektedir.

Sonuç olarak sayı bakımından İbn Mâce'nin, mevzu olduğu hususunda ihtilâf edilen rivâyetleri ittifakla uydurma sayılanlara nispeten daha fazladır. Yâni İbnü'l-Cevzî'nin uydurma saydığı birçok rivâyetin tarihi ihtilâflı, konusu ise şahid ile desteklenebilecek mahiyettedir. Bu sebeple İbn Mâce de bu rivâyetlerin üçte biri hâriç genelinin tarikini zayıf olarak değerlendirdiği için *Sünen*'de farklı amaçlarla zikretmiştir diyebiliriz.

KAYNAKÇA

İbn Mâce, **es-Sünen** Ebû Abdullâh Muhammed b. Yezîd b. Mâce er-Rebeî el-Kazvîni thk. Muhammed Mustafa Â'zâmî, Riyâd : Şeriketü't-Tibaâti'l-Arabiyye, 1984.

İbn Salah, **'Ulûmü'l-hadîs**, Ebû 'Amr Takîyyüddîn Osman b. Abdurrahmân İbnü's-Salah, thk. Nûreddîn İtr, 3. bs. Dımaşk: Dâru'l-Fikr, 1984

Zerkeşi, en-Nuket 'alâ Mukaddimeti İbni's-Salâh, thk. Zeynelâbidîn b. Muhammed Belâ Ferîc, Riyâd: Edvâü's-Selef, 1998.

Suyuti, Tedrîbü'r-râvî fî şerhi Takrîbi'n-Nevevî, thk. Abdülvehhâb Abdüllatif, Medîne: el-Mektebetü'l-İlmiyye, 1959

Sehâvî, **Fethü'l-muğîs şerhi Elfıyeti'l-hadîs li'l-İrâkî**, Ebü'l-Hayr Şemseddîn Muhammed b. Abdurrahmân Sehâvî, Beyrût: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1983.

Münâvî, **Feyzü'l-kadîr şerhi'l-câmiî's-sağîr**, Zeynüddîn Muhammed Abdürraûf b. Tâcîlârîfîn b. Ali el-Münâvî, Beyrût: Dâru'l-Ma'rife, 1938.

Kudâ'î, **Müsnedü'ş-şihâb**, Ebû Abdullâh Muhammed b. Selâme b. Cafer b. Ali el-Kudâ'î, thk. Hamdî Abdülmecîd Selefî, Beyrût: Müessesetü'r-Risâle, 1985.

İbnul-Cevzi, Kitbâü'l-mevzû'ât mine'l-ehâdîsi'l-merfû'ât, thk. Nûreddîn b. Şükri Boyacılar, Riyâd: Mektebetü Edvâi's-Selef, 1997

İbn Adî, **el-Kâmil fû duafâi'r-ricâl**, Ebû Ahmed Abdullah b. Adî el-Cürcânî İbn Adî, Beyrût: Dâru'l-Fikr, 1985

Askerî, **Tashifâtü'l-muhaddisîn**, Ebû Ahmed Hasan b. Abdullah b. Saîd el-Askerî, thk. Mahmûd Ahmed Mîre, Kahire: el-Matbaatü'l-Arabiyyeti'l-Hadîse, 1982.

Abdürrezzâk, **el-Musannef**, Ebû Bekr Abdürrezzâk b. Hemmâm es-San'ânî, thk. Habîburrahmân el-A'zâmî, Beyrût: el-Meclîsü'l-İlmî, 1983

Mizzî, **Tehzîbü'l-Kemâl fî esmâi'r-ricâl**, Ebü'l-Haccâc Cemâleddîn Yûsuf b. Abdurrahmân b. Yûsuf el-Mizzî, Beyrût: Müessesetü'r-Risâle, 1985.

İbn Hacer, Tehzîbü't-Tehzîb, Beyrût: Dâru İhyâi't-Türâsi'l-Arabî, 1991

İbn Hacer, Ta'rîfu ehli't-takdîs bi-merâtibi'l-mevsûfîn bi't-tedlîs, thk. Ahmed b. Ali Seyr Mübarekî, [y.y.]: İdâretü'l-Buhûsi'l-İlmiyye, 1993.

RESUME

Some of Ibn Madja`s zawaid were criticized by Ibn Cavdji for being untrue. Actually these hadiths were not invented, and were from a category «daif» (weak hadith). These hadiths can be correct with help of sahih hadiths. Usually ravi who transfers hadiths, can not understand the true variant of hadiths. He transfers the wrong variant of hadiths to his following generations. Thus these wrong variants of hadiths also get into sources.

РЕЗЮМЕ

Ибн аль-Джевзи считал некоторые хадисы-зевайд Ибн Маджы вымышленными. На самом деле эти хадисы не были вымышленными, а были из категории «даиф» (слабые хадисы). Эти хадисы, появившиеся в результате неправильного истолкования пересказчиков (рави), могут быть исправлены с помощью «сахих» хадисов. Обычно пересказчики, по тем или иным причинам, не правильно понявшие суть хадисов в таком же варианте передавали их следующим поколениям. Таким образом эти неправильные варианты хадисов распространились и проникали в источники